

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle

17.11.2014

Asia: Oikeuslaitoksen rahoitustilanne valtion talousarviossa 2015

Oikeuslaitoksen toimijoiden yhteinen kannanotto eduskunnalle koskien hallituksen esitystä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2015 (HE 131/2014 vp).

Oikeusministeriön hallinnonalan leikkauksista luopuminen on arvovalinta

Suomalaisen oikeuslaitoksen lähitulevaisuuden toimintakyvyn kannalta eduskunnan kuluvaan syksyn talousarviokäsittely on ratkaiseva. Oikeuslaitos on toiminut jo vuosia tilanteessa, jossa panostukset oikeudenhoitoon eivät kestä kansainvälisessä vertailussa. Tästä huolimatta valtioneuvosto on esittänyt oikeusministeriön hallinnonalalle leikkauksia, jotka vakavasti vaarantavat ihmisten ja yritysten oikeusturvan saatavuuden.

Oikeusturvan tuottaminen, ylläpitäminen ja kehittäminen on valtion ehdoton ydintoiminto. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on omassa talousarvioesitystään koskevassa lausunnossaan (PeVL 29/2014 vp) jo kiinnittänyt huomiota Suomen tutkitusti pieniin oikeusturvasatsauksiin ja velvoittanut valtioneuvoston estämään oikeuslaitoksen kriisiytymisen. Alan toimijoiden yhteisenä kantana haluamme tuoda esiin oman voimakkaan mielipiteemme siitä, että eduskunnan tulisi talousarviokäsittelyssään hylätä valtioneuvoston esittämät, oikeuslaitoksen toimintakyvyn kannalta kohtalokkaat leikkaukset. Kyseessä on poliittinen arvovalinta, joka eduskunnalla on mahdollisuus tehdä.

Lyhytnäköiset juustohöyläleikkaukset vaarantavat oikeudenhoidon kehittämisen

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson ja sisäministeri Päivi Räsänen asettivat 10.11.2014 parlamentaarisen työryhmän, jonka ensisijaisena tehtävänä on tuottaa eduskunnalle tietoa Suomen sisäisen turvallisuuden sekä oikeudenhoidon strategisista resurssitarpeista seuraavalla kehyskaudella (2016-2019). Työryhmätyön keskeisenä tavoitteena on määrittellä pitkän aikavälin tavoitetila ja perusteet turvallisuuden ja oikeudenhoidon resurssitasolle.

Parlamentaarisen työryhmän perustaminen on erittäin hyvä asia ja tuo toivottavasti konkretiaa oikeudenhoidon tavoitteiden ja resurssitason määrittelyyn. Oikeuslaitoksen kentän toimijoita edustavina tahoina olemme myös ehdottomasti valmiita tarjoamaan asiantuntija-apua työryhmätyöskentelyyn.

Jotta parlamentaarinen työryhmä voi aidosti tehdä työnsä ja määrittellä oikeudenhoidon resurssitason tavoitetilan ja perusteet pitkällä aikavälillä, on leikkauksista luovuttava. Oikeusministeriön vuonna 2013 julkaiseman oikeudenhoidon uudistamisohjelman puitteissa valmisteltavien hankkeiden säästöt ovat vasta ennustusten tasolla, joten niiden todellisesta suuruudesta ei ole mitään tietoa. Niihin ei siis voi leikkaustoimenpiteitä perustaa. Jos talousarviossa ja kehyspäätöksissä suunnitellut leikkaukset nyt toteutetaan, vaarantavat ne vasta perustetun parlamentaarisen työryhmän mahdollisuudet tehdä konkreettiset ehdotuksensa oikeudenhoidon tavoitetilasta ja resurssitasosta.

Tuomioistuinlaitos on jo nyt aliresursoitu

Tuomioistuimet ovat olleet aliresursoituja jo pitkään. Tästä kertoo se, että tuomioistuimissa on vuosikausia työskennellyt tilapäisrahoituksella määräaikaisissa virkasuhteissa tuomareita ja esittelijöitä, joiden virat olisi lain mukaan tullut vakinaistaa jo kauan sitten. Aliresursointiin on kiinnittänyt huomiota muun muassa eduskunnan oikeusasiamies kertomuksessaan vuodelta 2013. Oikeusministeriö ei kuitenkaan ole vakinaistanut edellä mainittuja virkoja, vaan on sen sijaan esittänyt vuosittaista rahoitusta pysyvän resurssitarpeen paikkaamiseen. Määräaikaisia vakinaistamatta olevia virkoja koskevan epäkohdan nostivat esille myös kaikkien 27 käräjäoikeuden laamannit eduskunnalle lokakuussa 2014 lähettämässään yhteisessä vetoimuksessa. Myös tuomareiden riippumattomuuden kannalta määräaikaiset tuomarinvirat ovat hyvin kyseenalaisia.

Edellä mainitusta huolimatta valtioneuvosto on leikkaamassa tuomioistuinlaitoksen toimintamenoja vuosina 2012-2018 yhteensä yli 20 miljoonalla eurolla, mikä on tuomioistuinten talousarviossa todella merkittävä summa. Tämä johtaa väistämättä määräaikaisten tuomarinvirkojen laajamittaiseen lopettamiseen – virkojen, jotka työlainsäädännön ja työmäärätarpeen mukaan olisi pitänyt kauan sitten vakinaistaa.

Oikeusministeriö on jo osallistunut säästötalkoisiin

Kyse ei valtioneuvoston ehdottamissa leikkauksissa voi olla myöskään siitä, ettei oikeusministeriön hallinnonala olisi jo osallistunut säästötalkoisiin. Ministeriö on viimeisten vuosien aikana supistanut oikeuspalveluiden verkostoa voimakkaasti lakkauttamalla käräjä-, hovi- ja hallinto-oikeuksia, syyttäjänvirastoja sekä syyttäjänvirastojen ja oikeusapulaitosten toimipaikkoja. Tämä on jo näkynyt huonontuvana kehityksenä muidenkin oikeuspalveluiden saatavuudessa, kun viimeisen viiden vuoden aikana asianajotoimistojen määrä on laskenut noin 15 prosenttia ja niissä työskentelevien juristien määrä noin 20 prosenttia niillä paikkakunnilla, joista oikeusministeriö lakkautti käräjäoikeuden. Tässä yhteydessä tulee muistaa, että asianajo- ja lakiasiantoimistoyrittäjät tuottavat kansalaisille paljon muitakin oikeuspalveluita kuin vain avustajapalveluita tuomioistuinprosesseissa.

Oikeuslaitosta uhkaavat historialliset yt-neuvottelut

Oikeuslaitoksen määrärahatilanne on hälyttävä. Jos valtioneuvoston kehyspäätösten mukaiset leikkaukset toteutuvat, joutuu syyttäjälaitos aloittamaan yt-neuvottelut vuonna 2015 ja tuomioistuimet yt-neuvottelevat vuonna 2016. Tämä olisi historiallista ja oikeuslaitoksen toimintakyvylle tuhoisaa. Suunnitelluilla leikkauksilla saadaan aikaan rikosoikeudenhoidon kriisi, jonka vaikutusten korjaaminen kestää pitkään. Asioiden käsittely ruuhkautuu merkittävästi eivätkä rikosten uhrit tai rikoksista epäillyt saa osakseen oikeutta perustuslain 21 §:n tarkoittamalla tavalla. Lisäksi yt-menettelyissä menetettäisiin koulutettua ja osaavaa henkilökuntaa, mikä on tehotonta resurssien käyttöä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta onkin tuonut julki oman vahvan kantansa syyttäjälaitosta jo ensi vuonna uhkaaviin yt-neuvotteluihin. Talousarviota koskevassa lausunnossaan (PeVL 29/2014) se ilmoittaa, että hallituksen tulee estää tämänkaltainen oikeuslaitoksen kriisiytyminen.

Julkisten oikeusapupalkkioiden heikentäminen vaikeuttaa oikeudensaantia

Merkittävän osan valtion varoista maksettavasta julkisesta oikeusavusta antavat yrittäjinä toimivat asianajajat. Pohjoismaisessa vertailussa tuntikorvaus julkisen oikeusavun antamisesta on Suomessa selkeästi pienin. Tästä huolimatta oikeusministeriö on säästösyistä joutunut heikentämään oikeuspalveluiden saatavuutta myös oikeusavussa. Tilastokeskuksen ansiotasoindeksi on noussut 71 prosenttia vuosina 1998-2014. Saman ajanjakson aikana oikeusministeriö on nostanut oikeusapupalkkioiden tuntikorvausta vain 31

prosenttia. Tämä tarkoittaa merkittävää oikeusapupanostusten suhteellista heikentämistä 16 viime vuoden aikana. Palkkiotason jälkeenjääneisyys johtaa tilanteeseen, jossa pätevän oikeudellisen avun ja siten oikeusturvan antaminen ja saaminen vaarantuu julkisen oikeusavun palkkioiden jäädessä jälkeen muun muassa markkinoilla muutoin vallitsevasta palkkiotasosta.

Arvovalinta on mahdollista tehdä

Lopulta tuomioistuin-, syyttäjä- ja oikeusapulaitosten rahoituksessa on kyse poliittisten päättäjien arvovalinnoista. Oikeusministeriö kertoo 3.10.2014 julkistamassaan tulevaisuuskatsauksessa (OM 41/2014) muun muassa seuraavaa:

- *Oikeusturva on kansalaisten perusoikeus ja olennainen osa sitä pohjaa, jolle yhteiskunta ja talous rakentuvat*
- *Oikeuslaitoksen tehtävä oikeuksien suojan, yhteiskunnan toimivuuden ja yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä on oikeusvaltion kulmakivi*
- *Oikeuslaitoksen talous on ajautunut siihen kohdistettujen määrärahaileikkausten ja uudistustarpeiden johdosta kriittiselle tasolle.*

Tulevaisuuskatsauksessaan oikeusministeriö esittää oikeusturvan saatavuuden osalta myös kuvauksen riskeistä, jotka voivat toteutua, jos toimintaympäristön muutoksiin ei reagoida riittävän pitkäjänteisesti, suunnitelmallisesti ja tehokkaasti (OM 41/2014, s. 13). Juustohöyläsäästäminen ei täytä edellä mainittuja kriteerejä ja on jo ajanut oikeuslaitoksemme riskien toteutumisen tielle.

Sekä eduskunnan perustuslakivaliokunta että lakivaliokunta ovat todenneet omissa talousarvioesitystä koskevissa lausunnoissaan, että oikeusturvan toteuttamisesta vastaavien viranomaisten perusrahoitus on turvattava riittävällä tavalla hankalassakin taloustilanteessa.

Kyse oikeudenhoidossa on yhteiskunnan ydintoiminnosta, jonka turvaaminen vaikeassa taloudellisessa ympäristössä vaatii arvovalintoja. Eduskunnan Suomen ylimpänä valtioelimenä on viime kädessä nämä arvovalinnat tehtävä. Oikeuslaitoksen toimijoita edustavina yhteisinä toivomme, että eduskunta tekee talousarviota käsitellessään päätöksiä, jotka estävät oikeuslaitoksen kriisiytymisen ja mahdollistavat kansalaisille ja yrityksille heille perustuslain mukaan kuuluvan oikeusturvan.

Kunnioitavasti,

Jorma Tilander
Toiminnanjohtaja
Suomen Lakimiesliitto

Aki Rasilainen
Puheenjohtaja
Suomen Tuomariliitto

Risto Sipilä
Puheenjohtaja
Suomen Asianajaliitto

Sari Aho
Puheenjohtaja
Suomen Syyttäjäyhdistys ry